

LES TIC A L'AULA: UNA REALITAT

Sandra Montserrat

*Universitat d'Alacant*

Pep Hernández

*Col·legi El Valle (Madrid)*

**L**es actuals accions didàctiques a l'àrea de Llengua i Literatura han de redreçar-se cap a un canvi metodològic necessari amb l'alumnat i per a l'alumnat. El camí ja fa temps que ha començat: l'aula on s'estudia (i s'explica) llengua i literatura ha deixat de ser únicament un espai on el marc teòric centra tota la didàctica de la matèria. A l'aula, hi han entrat —tímidament, val a dir-ho— metodologies centrades, per exemple, en l'oralitat, en la promoció de la interacció conversacional. No oblidem que plantejem l'assimilació d'una llengua i que la millor forma d'adquisició i consolidació d'aquesta —com la de la seua literatura— és mitjançant la proposta pràctica. I aquesta inserció de les pràctiques orals és el resultat d'una demanda de la societat actual en què el domini de les habilitats comunicatives és imprescindible.

De la mateixa manera, és fàcilment observable que hi ha una predisposició innata i pròpia entre l'alumnat a emprar els elements tecnològics que són al seu abast: no debades, són les eines amb les quals han nascut, creixen i viuen a diari. És ben conegut, en aquest sentit, el concepte de *Nadius digitals* (PRENSKY: 2001, 2004 i 2009; NICHOLAS *et al.*: 2007; GARCÍA *et al.*: 2008), que marca la diferència entre els nascuts després de l'aparició de la xarxa i qui ho van fer abans. Aquest concepte ha estat reformulat darrerament; així, per exemple CASSANY (2012) ofereix una anàlisi constructiva de les diferents metàfores emprades per a la classificació d'aquest grup *antropotecnològic* que ha de canviar la perspectiva educativa i cognitiva de l'educació del segle XXI: experts rutinaris (De la torre 2009), residents i visitants digitals (KRUSE: 2010), consumidors i productors d'informació, rusc i abelles, cultura participativa (JENKINS: 2006), vi vell en ampolles noves (LANKSHEAR & KNOBEL: 2006).

Matisos a banda, és lògic concloure que aquesta realitat, tan viva, tan potent i tan útil, les TIC, ha de ser present a les aules. Fet i fet, la

proposta d'ensenyaments mínims establerts pel Ministeri d'Educació (DECRET 112/2007: 379) per a l'Educació Secundària Obligatòria (ESO) ja contemplava aquest aspecte:

La matèria contribuïx al tractament de la informació i competència digital ja que té, com una de les seues metes, proporcionar coneixements i destreses per a buscar i seleccionar informació rellevant d'acord amb diferents necessitats, així com per a reutilitzar-la en la producció de textos orals i escrits propis. Buscar i seleccionar moltes d'estes informacions requerirà, per exemple, l'ús adequat de biblioteques i l'aprofitament de les tecnologies de la informació i la comunicació. La realització guiada d'estes busques constituirà un mitjà per a desenrotllar la competència digital. A això contribuïx també el fet que el currículum incloga l'ús de suports electrònics en la composició de textos, de manera que s'aborden més eficaçment algunes operacions que intervenen en el procés d'escriptura (planificació, execució del text, revisió...) i que constituïxen un dels continguts bàsics d'esta matèria. També poden contribuir al desenrotllament d'esta competència l'ús en esta matèria dels nous mitjans de comunicació digitals que impliquen un ús social i col·laboratiu de l'escriptura i dels coneixements.

És ben cert que les indicacions sobre com introduir les TIC a l'aula de Llengua i Literatura són especialment minses en els diversos decrets educatius, ara bé, això no pot ser excusa per a deixar de banda una realitat. La pregunta justa seria: el professorat està disposat a aprofitar aquest *facilitat* actitudinal i instrumental del seu alumnat per millorar el procés d'ensenyament i aprenentatge? La resposta és afirmativa rotundament. Ho demostren els nou articles que vertebreren el dossier central d'aquest número ÍTACA. El professorat en actiu que participa en aquest volum mostra amb les seues reflexions i experiències didàctiques que estudiar, aprendre i aprendre a aprendre utilitzant els mitjans digitals és clau perquè l'alumnat se senta el centre del procés d'aprenentatge i d'adquisició del coneixement.

En primer lloc, Josep M. Escolano realitza una anàlisi excel·lent de l'entorn TIC al sistema educatiu, des de la perspectiva de la pedagogia digital, tot passant per la revisió del paradigma educatiu infraestructural i discent que conformen el ventall educatiu del segle XXI. Escolano dóna compte d'un punt d'inflexió necessari i obligatori en la concepció estructural de l'ensenyament del segle XXI: la informació ha passat d'ésser una realitat intangible unidireccional (provinent del docent) a una entitat

tangible multidireccional per mitjà d'Internet i les xarxes socials (del professorat i l'alumnat), on la hiperconnectivitat no només és font de comunicació espontània —i, per tant, afavoridora dels processos lingüístics—, sinó, també, una (*la*) forma d'informació objectiva i instantània on l'alumnat és capaç d'activar els mecanismes per a posar en marxa les competències abstractes per a la recerca i selecció d'informació per al seu processament posterior. Bona mostra d'aquesta ideologia que ha de canviar la percepció docent i discent és la que excel·lentment es desglossa amb la recerca duta a terme per l'IES Dr. Balmis, amb una avaluació qualitativa dels components humans, tècnics, metodològics i curriculars. Josep M. Escolano afirma que hi ha un canvi constant a la recerca de la qualitat i la millora de l'ensenyament:

És important que insistim en la relació entre el desenvolupament de la competència digital o mediàtica, tant dels docents com dels discents, la millora de l'aprenentatge acadèmic i la millora de les condicions laborals. Com bé sabem, la tecnologia digital també és una finalitat en si mateixa. L'ús de les tecnologies genera coneixement i aprenentatge sobre les eines que s'utilitzen i ajuden els aprenents a desenvolupar-se millor en la societat en què viuen.

Per dur a terme una transformació a l'aula, tant didàctica com instrumental amb les TIC, hem de ser conscients que no podem fer-ho sense una formació prèvia i qualitativa, la mateixa que ens ha de portar a l'èxit metodològic d'enganxar l'alumnat de qualsevol nivell educatiu per al seu goig cognitiu, i això s'aconsegueix trencant els esquemes que l'alumnat té creats *a priori* de les nostres classes. Alumnat i professorat han d'aprendre a usar la llengua així com també les eines informàtiques que són *habituals* entre els parlants d'una llengua; per tant, l'ús de la llengua i l'ús de l'eina són tan essencials en la seua pràctica com en el seu funcionament.

I és indubtable que el docent té múltiples opcions a l'hora de formar-se. De fet, pot optar tant per una formació autodidacta com per una formació reglada. Sílvia Pico, Assesora TIC del CPR de Fraga, per la seua part, ens ofereix les claus per a una bona introducció al món de les TIC en l'educació. Pico recorre els diversos recursos digitals que han de ser considerats com educatius; ras i clar: que permeten millorar l'activitat

docent i el procés formatiu per al qual estan destinats. L'autora insisteix que les TIC, per si soles no garanteixen els aprenentatges: cal reconèixer quines metodologies són més adients per a potenciar les TIC i, per tant, per a augmentar l'aprenentatge. En aquest sentit, segons Sílvia Pico, el programa formatiu que més influència i rellevància pot aconseguir la formació docent i discent és el que refereix al model TPACK (MISHRA & KOEHLER: 2006) que recerca l'equilibri entre els tres conceptes de les competències docents: Tecnologia, Coneixement del contingut i Coneixement pedagògic. Aquest programa formatiu ens permet una bona planificació d'activitats, amb criteris d'aportacions qualitatives a la nostra activitat d'aula. És així com triomfem amb les TIC.

Tanmateix, no només amb formació s'assegura un bon ús de les eines tecnològiques que disposem al nostre abast: cal ser inquiet i impacient a l'hora de la investigació a la xarxa i la col·laboració amb altres docents. Qualsevol docent ha de crear i transformar, al llarg de la seua carrera professional, el seu PLE (Entorn Personal d'Aprenentatge) amb un propòsit ben definit, tal com assenyala Pico:

El concepto de PLE implica sistematizar y promover la construcción del propio entorno personal de aprendizaje que cada persona reelabora a lo largo de su vida en función de sus necesidades e intereses. Nuestra tarea como docentes consiste en que nuestros alumnos aprendan permanentemente en la red para poder seguir desarrollándose más allá de la enseñanza formal. Ahí es donde el desarrollo de nuestro entorno personal de aprendizaje cobra sentido. Pero para poder mostrarlo a nuestros alumnos, es interesante ponerlo primero en práctica.

L'article conclou amb un decàleg —imprescindible, val a dir-ho— per a incentivar els docents a fer el pas de qualitat en la seua perspectiva didàctica amb les TIC.

Tot seguit, Ignasi Moral posa el termòmetre al professorat. És a dir, analitza al detall si l'ús de les TIC és una realitat a les aules i en quin grau de qualitat. Ho fa en un camp en concret, l'ús de les TIC en el foment de la lectura. Per a aquesta tasca, l'autor pren com a objecte d'estudi professors i professores presents en la xarxa docent *Un entre tants* de l'àrea «Valencià: llengua i literatura». Els objectius finals són analitzar i descriure el perfil digital d'aquests docents, conèixer el propò-

sit de les lectures recomanades per part del professorat i fer una descripció i anàlisi de l'ús de les TIC pels docents d'aquesta assignatura com a instrument fomentador del treball de lectura o a la recerca del seu foment. Moral presenta els resultats d'una minuciosa investigació a partir d'un qüestionari de 29 preguntes llançades *on line* a la xarxa *Un entre tants*, centrades en cinc blocs: la informació personal, l'ús i domini de les TIC, l'ús docent de les TIC, la lectura en la programació curricular d'aula, i lectura i TIC. Els resultats evidencien que alguna cosa canvia, tot i que els canvis són lents. Una investigació interessant que cal gaudir i analitzar amb sentit pedagògic i constructiu.

Adés hem fet palés que el marc legislatiu curricular no obvia l'ús de les TIC. Tanmateix, el docent no sempre té present aquesta circumstància. En el quart article d'aquest dossier central, Teresa Sáez analitza exhaustivament la relació de les TIC dins la LOE, dins del currículum de l'Educació Primària, en primer lloc, i de l'ESO posteriorment. L'autora mostra que en aquesta legislació els objectius pedagògics són ben clars i no necessiten una lectura entre línies, en relació amb les TIC. El canvi curricular i el canvi metodològic van de la mà i amb la mateixa celeritat que canvia la societat en què es desenvolupa. Així doncs:

no valen excuses a l'hora d'incorporar les TIC a l'aula. Cal deixar de banda allò de «no en sé», «no tinc temps per a formar-me», «no tinc temps per a preparar les classes», «a l'aula no tinc recursos», etc. Si realment tenim tots aquests problemes i no sabem solucionar-los, potser és que no estem preparats per a ser docents. Clar i ras: educar en TIC és la nostra obligació. Si no ho fem, no complim amb la nostra tasca.

Finalment, Teresa Sáez fa una més que encertada proposta de la incorporació real de les TIC al currículum, a través de la xarxa *Un entre tants*. Ens mostra el camí des de dos estadis previs que tot docent ha de tenir com a punt de reflexió i partida: saber què ha d'ensenyar (educació en TIC) i saber com s'ha d'ensenyar (educació amb TIC).

Com veiem, doncs, els primers quatre articles enceten reflexions i aporten opinions contrastades sobre la relació entre el professorat i les TIC. Per als cinc articles següents els protagonistes canvien: l'alumnat es converteix en el centre. Presentem, així, cinc propostes concretes d'ús de

les TIC a les aules d'Infantil, Primària, Secundària i Batxillerat per a ensenyament i aprenentatge de la llengua.

La primera és de M. Carmen Romero. Aquesta professora ens fa conèixer *@live*, una experiència plurilingüe de premsa valencià-castellà-anglés. Un projecte realitzat amb els alumnes de 3r d'ESO de l'assignatura «Llengua Anglesa» a l'IES La Nucia: *@live* un periòdic digital fet per l'alumnat i dirigit a tota la comunitat educativa. Amb *@live* l'alumnat desenvolupa les competències lingüístiques en les tres llengües, a partir de la creació de l'alumnat mateix. Així, s'aconsegueix, de retop, motivació i participació. Com afirma l'autora:

*@live* no és només un mitjà de comunicació que es nodreix de l'interès de l'alumnat, ja que està totalment oberta a les seues propostes, sinó que, també, fomenta el sentiment de comunitat educativa, facilita que els pares i mares segueixen el treball dels fills i filles i estimula l'alumnat per utilitzar la llengua anglesa fóra de l'aula.

Juntament amb l'explicació dels fonaments teòrics i pràctics de l'experiència, M. Carmen Romero ens ofereix, a més, tot un seguit d'eines TIC que mostren l'ús interaccional des de diferents competències. Així, l'estructuració central es presenta amb *Gopress*, les presentacions es fan amb *Slideshare*, *Prezi* o *Flickr*, els *podcast* amb *Ivoox*, etc. Més enllà de l'encisador projecte lingüístic, l'autora ens mostra que un periòdic escolar és una eina d'integració total amb alumnat de perfils molt diversos. Amb tacte i una bona dosi de sentit pedagògic, M. Carmen Romero trau el millor d'un alumnat interessat, motivat i amb ganes de mostrar el que s'ha après a l'aula mitjançant el periòdic.

Oreto Doménech, de la seua banda, presenta una experiència TIC amb l'alumnat de 2n de Batxillerat de l'IES Poeta Paco Mollà de Petrer. Com és sabut, les classes de batxillerat solen centrar-se en la formació per a la PAU (Prova d'Accés a la Universitat). Tanmateix, la professora Doménech ens demostra que cal molt de treball previ, que, sovint poc té a veure amb aquesta prova final. No es pot plantejar superar aquesta prova si l'alumnat de territoris on el castellà té una presència tan forta no fa una reflexió sociolingüística aprofundida. Amb aquesta finalitat l'alumnat ha creat un blog d'aula. El blog a la xarxa és un espai de

reflexió públic. A partir de les preguntes, textos i activitats proposades s'aconsegueix, no només una participació excel·lent, sinó que, també, es vencen els prejudicis lingüístics que són presents a l'aula. I així, tot i que la realitat social d'aquestes terres no siga la còmoda, Oreto Doménech mostra que és possible una integració identitària. Fet i fet, el blog d'aula va més enllà d'una tasca comunicativa acadèmica, és:

una cruïlla virtual entre el que hauria de ser la situació normal de la llengua i la realitat: espais que, de vegades, entren en la intimitat dels alumnes i de les seues famílies o surten al carrer on els tòpics nocius sobre el català són ben presents. Es tractava, doncs, de crear un conflicte sociolingüístic que funcionara com a contrapunt entre la realitat de Petrer i la comarca a què pertany i la situació del que hauria de ser la llengua en el seu ple desenvolupament i normalitat, que és com la podem trobar, a hores d'ara, gràcies a l'entorn digital.

L'experiència de l'autora d'aquest article és encoratjadora. Ensenya llengua al seu alumnat i ensenya actituds, que creuen les fronteres de l'aula. Així, ens presenta experiències d'alumnes que han acabat els seus estudis superiors i que visiten el centre parlant de la seua vida en valencià. Aquest blog d'aula crea una sinèrgia necessària per a avançar cap a una normalització lingüística des de les aules a la societat.

La contribució de M. Carmen Devesa ens acosta a la Primària. Aquest article és un decàleg indispensable sobre com les TIC són més potents integrades en la metodologia d'Aprenentatge per Projectes (APP). Aquesta mestra del CEIP Voramar de Sant Joan d'Alacant insisteix en la necessitat d'un canvi metodològic que ha de comportar l'ús instrumental de les TIC. En aquest canvi metodològic és indispensable, també, l'APP, perquè:

En lloc d'un model de pràctica d'aula centrada en lliçons impartides de forma aïllada pel professor, es proposen activitats d'aprenentatge de més llarg termini, centrades en els interessos i necessitats d'aprenentatge de l'estudiant i que integren problemes, pràctiques i experiències relacionades amb el món real.

I en aquest món real hi ha —ja hi hem insistit— les noves tecnologies. M. Carmen Devesa ens proposa una combinació de TIC i APP per al tercer cicle d'Educació Primària a l'àrea de coneixement del medi. En concret, es treballen deu projectes al llarg del curs escolar 2011/12, que

tenen com a punt de trobada el blog d'aula *TIC-TAC aprenem*. El ventall de tasques proposades per la mestra és ampli: activitats d'investigació i recerca, creació de mapes mentals, realització de línies del temps, presentacions orals, enregistrament d'àudio i vídeo, presentacions d'un dossier de treball, coavaluacions i autoavaluacions. I cada tasca hi té associada un bon grapat d'eines TIC: l'alumnat aprén a usar *Webquest*, *Wiki*, *CMap-Tools*, *GoogleDoc*, *Blogger*, *Picassa*, *Youtube*, *Photopeach* o *Glogster*. L'APP, amb les TIC, permet, segons l'autora, un desenvolupament integral de la pràctica totalitat de les competències bàsiques, involucrant tots els agents educatius i assolint objectius per als tres col·lectius que formen part de la seua realitat docent: alumnat, professorat i mares i pares.

També, a l'Educació Primària, va dedicada l'experiència de Rosa Estopà. A diferència de la resta d'articles d'aquest dossier central d'ÍTACA, el treball es presenta des d'una perspectiva d'investigació universitària. És un exemple excel·lent i constructiu de com la universitat no s'entén sense l'escola, i a l'inrevés. La professora Estopà, de la Universitat Pompeu Fabra, presenta la plataforma digital «El club lèxic», resultat del projecte «Jugant a definir la ciència» (I i II) l'objectiu del qual és crear recursos per a treballar col·laborativament paraules bàsiques de la ciència a l'escola com ara *aigua*, *espai*, *estrella*, *cervell*, *gel*, *mort*, *sol*, *calor*, *velocitat*, *aire*, *vida*. Segons l'autora, és indispensable treballar el lèxic, juntament amb el coneixement científic, des de les etapes més inicials de l'aprenentatge. Els recursos dissenyats per a assolir aquest objectiu, parteixen de l'*escala Tenesse* per al treball amb la terminologia de la ciència en diverses fases del procés ensenyament-aprenentatge. L'equip que dirigeix Rosa Estopà ha centrat el disseny dels materials en els primers cursos de l'ensenyament obligatori, especialment, alumnat entre 6 i 9 anys.

Els recursos són els següents: un *Diccionari de ciència*, el *Club Lèxic*, el *Microscopi* i *Juga amb paraules de ciència*. En aquest article, l'autora presenta fonamentalment el *Club Lèxic*, una plataforma digital que permet explicar i dibuixar paraules perquè alumnat, mestres i pares i mares puguen fer un seguiment de tot el que va elaborant un xiquet concret al llarg del curs. S'hi pot constatar, així, l'evolució cognitiva.



Atés que el dossier central vol ser una mostra de la realitat de les TIC a l'aula, no podíem deixar de banda el nivell educatiu més bàsic i, de fet, el fonamental: l'Educació Infantil. Conclou el dossier, doncs, Laura Tudón, mestra d'Educació Infantil al CEIP Villar Palasí de Sagunt. L'autora ens fa veure que la pissarra digital interactiva (PDI) ja no és un element estrany i nou a l'aula. Almenys, en les seues classes és una eina habitual per a l'adquisició de la lectoescriptura i és, a més, fonamental per a l'alumnat més endarrerit. En primer lloc, Laura Tudón ens ofereix una selecció de blogs imprescindibles per a un/a mestre/a d'Educació Infantil. En segon lloc, partint del seu blog d'aula, *El Racó de l'Infant*, ens mostra com la PDI és una eina imprescindible per a la interacció i la construcció del pensament i desenvolupament del seu alumnat. Ens ofereix diverses propostes de treball amb PDI per a alumnat de cinc anys: ensenyar a llegir i a escriure a partir de «Lectoescritura digital» (*escriptura digital, treball de formació de síl·labes, discriminació visual d'imatges i escriptura espontània*); ensenyar el món dels experiments amb el projecte «Experiments en PDI»; ensenyar l'expressió dels sentiments amb el projecte «Sentimento: Descubrim el sentiments digitals» (*Pintem el que sentim o Canvia de cara*).

Novament, assistim a una experiència amb què la docent vol mostrar la necessitat d'emprar les TIC, no per innovar, sinó per complir amb les competències bàsiques:

Hem de donar als infants nous llenguatges a través dels quals desenvolupar-se: no en podem utilitzar sols un. Hem de deixar que els xiquets i xiquetes utilitzen els 100 llenguatges que posseeixen; l'era digital està entre nosaltres i hem de caminar al seu costat, ensenyar i aprendre amb ella. Us apunteu al treball 2.0?

Esperem i desitgem, doncs, que aquest volum inspire, il·lusione i motive el professorat en l'ús de les TIC a l'aula. L'ensenyament i aprenentatge de la llengua ha de vindre acompanyada de les eines que ara mateix la vehiculen. Les eines a partir de les quals l'alumnat viu: llig, escriu, escolta i parla. A la vida són ja imprescindibles, a l'aula han de ser necessàries. Per tant, ensenyem a comunicar i a emprar les TIC no com a justificació metodològica, sinó com a necessitat del nostre alumnat per a

preparar-los per al món en què han de (sobre)viure i que, sobretot, han de transformar.